

IN PRIMVM

Arist. de Anima, scholia:

scribi capta 4° Non.

Novembris

Da Iur^o do Noniciado de An. Dni 1ta Cruz de Coimbra
1559.

IN ANQVAM

oia Arist. scripta queadmodu
testat. Temist. eiusmodi sumz
et demirari praestantia ipso fa
cile possum, nulla tñ comētatio
est in qua ille perinde ingenij
sui sim ac sublimitate ostēderit
atq; in ea qua rationē animā
cōtinor. Sine n multitudine
questionū quāros, sine copiam reꝝ pulcherrimāꝝ
sine doctrina sublimitate et sberitate, eiusmodi sui
eius libri de aia n omi ille homini, oia quae ad
hoc genꝝ p̄tinēt in numerato fuisse, Constitisseq;
vidēam. Id quod in eoz explicatiōe p̄p̄icuum
erit. Postq; ergo ab Ar. declarata ē uniuersa
nā corpore concretore qua sum animae exptā, et
meteorologica, et ea qua effodimur ex terra, quale

In tractatione
de anima, Ar. sa
pientia maxime
emitter.

est omne genus metallorum, aggreditur hinc loco tractatione de corporibus animatis, ex quibus non potest ad propria perveniri quae a deo explicata sunt coram, maxime si haec ratione habeam principiorum ad ea quae sequuntur: prospera Ar. de disputatione de corporibus animatis, incepta ab explanatione animae quae est principium ex formale, et efficiens omnium animatum, teste eodem Ar. cap. 4. lib. 2. de anima. Itaque in Institutu Ar. tribus his libris est agere de anima et partibus eius atque facultatibus et quos tam varias actiones exercet in animalibus. Considerantur autem hic coram consequentia animalium quatenus ad suam vitam referuntur ex ab ipsa anima origine habentem. Hinc quibus alio modo spectantur in libris de partibus naturalibus, ubi prorsum singula proprietates animarum et se ac primum considerantur, et dicimus ad initium philosophorum. Ex quo fit ut non contineatur hinc libris ultima pars naturalis philosophiae, nec particula quaedam tractationis, quae ex libris de plantis et de animalibus atque de anima constet, enim videtur subum sit animas. Nec enim hoc loco agitur de anima qua ratione pars est animatis, sed quatenus commune quoddam principium est omnium animalium. Praeterea multo longius patet haec disputatione qua tractatio de plantis autem de animalibus. Quod si obijciatur hinc locus non esse proprium subum hinc loco anima ipsa: quod de subum accipitur quid est, in hac autem tractatione id potissimum quaeritur. Deinde subum illud quod videtur esse enim non sunt propriae affectiones quae in qua scientia quaeruntur, atque multae quaeruntur in his libris proprietates quae non sunt propriae ipsius animae sed totius compositi: omnia igitur potius ipsum totum compositum subum qua anima. Ad quae ita est occurrendum. Quando dicimus de subum supponendum esse quid est. scilicet haec proprietates

Institutu Ar. in lib. de anima.

Haec opinio est duplici merito corrigenda.

in eo subum, de quo demonstrata sunt proprietates. Necesse est enim de subum intelligatur quid sit primum usque aliqua proprietates de eo demonstrata: at si iam inde a principio dubium est quid sit subum illud, non ita supponi debet ut nullis modo explicet, sed potius e contra ex ratione quae commo dissona videtur, ante exquirendum est. Ad alteram objectionem hinc modo occurrendum est. In aliqua sunt proprietates quae totius compositi hinc est corporis animati potius propriae sunt quam animae. quod in ratione anima totius compositum id satis est ut subum primum hinc scientia dicatur esse anima, secundarium autem corpus animatum. Et non quidem dicatur esse subum scientia non operetur omnes proprietates illi eodem modo convenire, sed satis est si aliquis modo ad illud ipsum referat. Sed in ista disputatione de anima in naturalibus, ut scilicet ad omnem animam pertineat, magna est apud interpretes controversia. nos autem reiecta eorum sententia, quid Ar. de hac questione sentiat, ex aliquot locis ipsius ostendere facile possumus. Primum enim primum cap. primum de partibus animalium loquitur Ar. hinc firmi debet. Existit autem hinc loco quaestio, aduersus ea quae dicta sunt rursus ad philosophiae pertineat de omni anima agere, an de aliqua tantum: Nam si de omni agatur, nulla relinquitur praeter philosophiae alia philosophia, intellectus enim est intelligibilium: quare nihil relinquet quod sub philosophiae consideratione non cadat, si modo scilicet intelligibile sit. Et tamen eiusdem est de intellectu et intelligibilibus agere: siquidem haec inter se conferuntur, et sic semper eorum quae inter se illis modo affecto sunt una et eadem consideratio, sicuti una est quae de seipso ex sensibilibus tractat. An non est omnia anima multum principium nec omnes partes: sed accetio quidem eodem illud principium est quod in plantis, alterationis

quid est de subum
supponitur, si si igitur
notis sit explicari
et possit et debet
et quibus autem.

quod sic non erit me
chap. 1. 1.

quia oppositum
est eadem discipli-
na.

anima vegetativa est
principium accretionis

hoc dicitur anima esse aut sensitivum, latius aut aliud quidpiam ab
 habens appetendum intellectus: reliquis in animis latius in-
 tellectus non inest. Quod dicitur quod est non esse
 de omni anima de se ipso nati: nec enim anima
 anima est nisi sed quaedam pars ipsius aut una
 aut plures. Ex his Aristoteli libris facile intelligi
 potest animam naturam non esse hanc tractationem, aut
 non de omni anima hanc loco agi, sed de ea tantum
 cui nomen nunc datur, quae firma quaedam natura
 est adhaerens corpori, a quo omnis inseparabilis
 est. Item videtur indicare Aristoteli primo capitulo 6. meta-
 phisicis cum in hanc sententiam scribitur. Ex
 his quoque perspicuum est quod bene ad naturam pertinet
 pertinet de aliqua anima agere, de eo videtur
 quae non est a materia separabilis. Et paulo ante
 in eodem capitulo inquit naturam substantiam maxime ser-
 vari circa eam substantiam quae ad rationem accomoda-
 tur, et est inseparabilis solum. Per qua substantiam
 interprete Alex. atque adeo ipse Aristoteli formam naturam
 intelligit. Errat igitur plerique qui sententiam hanc
 doctrinam aut mathematicam aut intermedia esse
 inter mathematicam et naturam quod agitur de re
 partim separabili, partim inseparabili. Item
 anima sola ea qua
 re inseparabilis est
 natura est et a corpore Aristoteli in agitur huius libri de anima. Illa quae respicitur
 natura inseparabilis est a materia. Testatur hoc et Themistius
 cap. 39. in 3. libro de anima cum dicit. En-
 tere quid quicquid de anima humana sensit, et
 loci et curae alterius est. Simplicius et in cap. 1.
 primi de anima ita scribit. Media inter deum in-
 telligibilia atque ea quae natura sunt anima est:
 et contemplatio de ea ad extremos plures partes pec-
 care videtur: Ad primam in primis substantiam propter
 similitudinem animae, cuius ipsi de quibus in ea agitur.
 Ex his namque quae in medio collata sunt, faci-

Anima sola ea qua
 re inseparabilis est
 natura est et a corpore Aristoteli in agitur huius libri de anima. Illa quae respicitur
 natura inseparabilis est a materia.

lius ad maiora ascendere potest. Quod pre-
 mo ex ipso Aristoteli ostenditur definitione illam
 eorum anima quae reddunt initio 2. libri, pla-
 ne non posse in metam ipsam convertere: Ex quo
 efficitur non fuisse institutum Aristoteli de omni anima
 hanc locum se agere.

Sed obijciat nobis quispiam Aristoteli 3. de anima
 a cap. 2. in finem usque de intellectu discesserit, qui
 ad animam humanam tantum pertinet, ex quo sequi vi-
 detur Aristoteli huius libri ex instituto ac se se erit dis-
 putare de mente. Cui respondendum est Aristoteli omni Aristoteli
 non agere hanc de mente nisi se accens. Nec enim
 de ea explicat sed suam substantiam aut se ipsum
 ipsius actum quem Aristoteli appellat intellectum agen-
 tem et divinum quispian: sed tamen de ea agitur ra-
 tione intellectus possibilis ac mortalis qui inse-
 parabilis est a corpore. Quod autem Aristoteli dicitur in-
 tellectus possibilis non mortalem et alium immor-
 talem, ex his facile intelligitur. Primum enim
 Aristoteli cap. 1. primi libri ita scribit. Maxime autem
 ipsum intelligere bestia anima simile est. Quod
 si hoc est imaginatio si quaedam anima sine imagi-
 natione non sit, nec istud esse sine corpore potest.
 Deinde cap. 4. eiusdem libri hoc modo loquitur.
 Rationari inquit, amare, aut odire, non sunt af-
 fectus intellectus sed huiusmodi quod illud haber
 ea ratione qua illud habet. Quae propter et hoc
 corrupto nec recordatur nec amat. Cum quibus
 istis illa et conveniunt quae cap. 5. libri tertii co-
 tineat. In hoc loco Aristoteli a se ipso intellectum passivum
 corruptibilem esse. Ex quibus locis atque ex Pla-
 tonis et Theophrasti de sententia colligitur Themistius
 cap. 37. et 38. et 39. in 3. de anima praeter intel-

duplici Aristoteli intel-
 lectum constituit in
 homine alterum im-
 mortale alterum eade-
 cum.

rectū agere qui immortalis ē, esse in quosque
minu mortale quidā intellectum. Et s. qui ita
se cū corpore coniungit ut nullas earū operati-
ones absq. communiōe corp. sensibilis qua per
suas imagines in fantasia insunt. Ita ut intel-
lectus illi. re ipso ab imaginatione nō differat.
Sed hoc ipso quod in homine inest. Itac se rationi
subijcit, dicitur sūp. ab imaginatione tñ existat.
Quia igitur actus recordationis cum discretiōe unig
temporis ab alio ex perceptiōe recordationis ipiq.
est hōis presens, videt huiusmodi actus presens
esse animae humanae quatenus s. est humana anima.
Cū tñ hūc actum ex similes nō pōt hō exercere
quin necesse sit intellectum se referre ad sensi-
bilis: propterea nō dicitur is actus esse operatio
illius mens separatae suapte naa, sed alicuius po-
tentiae quae coniuncta sit cū corpore, ex nullōmō
separabilis, quā propterea necesse ē simul cū
corpore interire. Item in dicitur id quod spu-
ra ex immortalis nā colligat, cum impura ex
mortalis ipsum quosq. mortale esse oportet, ut
ait Plato: Simpliciter ex in illud Deū pōt
cap. pōt de anima fieri eandē sententia de sen-
dit. Non dicitur inquit imaginatio est intellectus
sed quaedam. Nec similis imaginatio est intellectus
sed solum id, intellectus qui pati pōt et affigi.
At nec omne intelligere in ea actione quae est
praecipua rationis, nō sine imaginatione existit.
Sed quatenus nō pura est actio nec in se ipsa per-
manet, sed passio quaedam quae per imaginatio-
ne habet diuinū animae nrae vehiculum. Ex
his ex sctis illa quaestio ex in Scholis tñ pōt
tum Theologiae satis agitata, dissolui pōt.

4
Quid scilicet senserit Ar. de animis nris. An
videtis illis mortales an immortales quāmodū
fides catholica docet esse existimauerit. Par-
tim n. in una parte in altero videt fuisse
sententia. Nam libro 3. p. nō admittit nu-
merū aliquē corp. infinitum, quāvis necessariū
futurū erat nostris p. numerū s. ex Ar.
sententia, immortalis esse humanū animū. De-
inde ad calcem p. de celo sunt omne p. p. in
p. posteriori, sempiternū cū esse ex p. prioris. qua-
si velis illud tñ semp. fore quod semp. fuit. Itē cap. pe-
nult. in metha. ap. solū dei felicitate p. p. et. Itē
in lib. ethi. tñ cogit de hōis beatitudine quā in hōis
ita habere pōt, ad id ut de statu hōis eiusq. animi,
post mortē ne p. quid fecerit. Itē cap. 5. 3. de aia
docet ad intelligendum opus esse imaginatione, ac
intellectu p. p. mortalem esse, sine quo ut docet D. Th.
hō intelligere nulla ratione pōt, ex eo sequi senten-
tia ab Ar. animū separatū a corpore p. p. Itē
attribuit Arist. Alexander ap. li. 3. de aia et Iustinus
martyr apud Bruden i. de ase. ex Theodoret. li. 5.
de curatione graecorū affectionū, Et Cuius in 3. de aia.
Quarta q. in eo fuisse videt ut putauerit animos nros
immortales esse, nā saepe ait intellectū esse quōdam
diuinū ex nra extrinsecus remota. Itē intellectū
agere incorruptibile et ut testat cap. 4. lib. p. ex cap.
5. lib. 3. de aia. quā sententia Arist. fuisse ait Themistius
philos. simpli. in lib. de aia. Itē D. Th. ex fere oīs
alij latini interpretes. Hanc quidē doctrinā ex
Themistio facile diuinens, s. dicam Arist. De
intellectu in homine p. fuisse, alterū morta-
lem ex alterū immortalem. Coluisse aut
metem immortalem esse ex se ipsa

ut in lib. de gene-
ratione animalium

atq; ad ratione intellectus agens: mortalitate
tū q; actus, huc est ratione intellectus possibili-
us ac mortalis, qui inseparabiliter esse à mō exist-
timant, ex cuius tū ratione de mōte agit in
hīs libris. et ex consequenti p; actus nō aut per
se de illa disputant. Questiones aut illa qua
vident p;suadere, ex sententia Ar. animus nō mor-
talis esse, partim à nobis q; suis in locis discolu-
ta sum partim disoluem. partim nihil ne-
cessario concludunt. Nec n. Ar. p; hōs maxime
nāctis (Cuius cognitio à sensibus ducit) ac splē-
dore fidei deservit potim de anima separata
quicq; accurate et plane deservat: praesertim
cū de animis nō separatis eorūq; actione et be-
atitudine implicatas tū habere rationes. Pro-
culdubio tū existimant metem quod attinet ad
sua essentia et p; hōm actionem aeternam esse qui-
ppia et immortalē: At q; actum cognitionis nul-
lam aeternitatem in mōte agnoverit nisi quatenus
ē intellectus agens. Intellectus n. potentia seu
possibilis ex sententia Ar. quatenus perit quatenus
est potentia, nō tū q; substantiam. At propte-
rea metis humana felicitate p;petua esse nega-
vit in mōte. Intellectus aut agens nunq;
perit ob idq; cum mōte separata ē, adhuc p; hōm
actum qui p;manet nō aut intercessus dicitur, acti-
vetur. Atque em quatenus separata ē nihil ha-
bere potentia intelligit. Et ita q; id quod est,
esse potentia mortalis ē. At q; id quod est
actus esse, ipsa intelligibilia, immortalis ē, et
p;petua felix esse p;ri. Siquidem quicq; sunt dicitur
et nō futurus est unus n. metis humana
separata nō intelligat.

CAP. I.

Ingressus Ar. ad disputationē de aīa
huc primo cap. docet quā sit excellē, quam
vltis de aīa scientia. et sic benedictū attē-
tū et docētē reddat lectore. Nā ut ipse Ar.
ait in libris ethicis difficultas proposita
attēti, vtilitas docētē, excellētia ac nobilitas, be-
nēdū auditorē facit. Ac demū quid et quomō
in tractatione de anima explicandū sit multis
vobis exponit.

Nimirū ob hāc r.

Duos modos scientia alia alijs dicitur praes-
tiores. Unus ē ex subo et ex hoc loco p; hōm est ex cap. 23. p. 1.
Alter ex modo cognitionis accommodato ad unāquāq; scien- de demonstratione
tiam: qualiscūq; n. scientia sit qua comparant, si
unq; subo p; hōm est et p;fectius, illa ratione subo
dicitur alteri praestare: At q; subo reliqua nō sim pa-
ria, aīa q; ratione unāq; p; hōm et ea sit praes-
tia qua p; hōm est. veluti Astrologia si subo spe-
tes praestet geometria: at si modū cognitionis cōsi-
deres, longe videbit Geometria aīcedere Astrologia.
Item qualiscūq; scientia sit, cuius modus cognitionis p; hōm
fatiōr est, ea in comparatione ad alia huc nōne
erit p;fectior. Et aut una scientia praestare al-
teri q; modū cognitionis, vel q; cōsiderat eas, eorūq;
rum qua in alia scientia tū p; hōm quod sit:
vel q; unq; cognitio magis agat ad simplicium p; hōm
cipiorū intelligētiā, quā alteri cognitio. Quōto n.
magis intelligibilia sum ea qua docet aliqua scien-
tia tūto à mō et iudicio sensum et quib; ortur
increduludo et varietas rerū, magis abstracta et dis-
iuncta esse dicitur. Docet q; Ar. utraq; ratione merito
inter p;mas et excellētissimas et dignissimas posse nu-